

اخلاق در اربعین

سفارش‌های اخلاقی و سلوکی در مسیر زیارت معصومان علیهم‌السلام
با تکیه بر زیارت اربعین حسینی

رضا صنعتی

ائمه معصوم علیهم‌السلام و بزرگان دینی برای افزایش کیفیت بهره‌وری از سفر زیارتی حج، مشاهد مشرفه ائمه اطهار علیهم‌السلام و به خصوص زیارت امام حسین علیه‌السلام سفارش‌های بسیاری بیان فرموده‌اند که ما در ادامه تنها به عناوین برخی از آن‌ها اشاره می‌کنیم.

آداب پیش از سفر

- خبر دادن به برادران دینی از قصد خود برای سفر؛
- غسل هنگام اراده سفر؛
- طلب حلالیت از حق داران؛
- پرداخت بدهی‌ها و حقوق دیگران (بریء الذمه شدن)؛
- نوشتن وصیت نامه؛
- خدا حافظی از آشنایان؛
- تأمین نیازهای خانواده (همسر و فرزندان) قبل از سفر؛
- آماده سازی توشه‌های ضروری سفر؛
- انتخاب هم سفر مناسب (کسی که مایه زینت باشد)؛
- هم کفو بودن هم سفران از نظر وضع مالی؛
- انتخاب وسیله نقلیه مناسب؛
- شروع سفر در یکی از روزهای شنبه، سه شنبه یا پنجشنبه؛
- پرهیز از آغاز سفر در روزهای یکشنبه، دوشنبه، چهارشنبه و جمعه؛
- پرهیز از آغاز سفر در روزهای اول، دهم و بیستم صفر؛
- خواندن چهار رکعت نماز هنگام پوشیدن لباس‌های سفر؛
- خواندن دو رکعت نماز هنگام خروج برای سفر؛
- جمع کردن اهل و عیال هنگام آغاز سفر و دعا برای آن‌ها؛
- خواندن دعاهای مخصوص هنگام خروج از منزل؛
- همراه داشتن مقداری از تربت امام حسین علیه‌السلام؛
- صدقه دادن هنگام سوار شدن بوسیله نقلیه؛

○ ذکر خدا و خواندن سوره قدر هنگام سوار شدن بوسیله نقلیه.

مراقبت از نیت، دل و اندیشه

- انجام سفر فقط برای تقرب به خدا، زیارت امام علیه‌السلام و تجدید بیعت با ایشان؛
- مراقبت از وارد نشدن انگیزه‌هایی چون سیاحت و گردشگری یا لذت بردن از دیدنی‌ها، خوردنی‌ها و سایر جذابیت‌های این سفر به عنوان جزئی از نیت؛
- دوری جستن از تشتت و تمرین تمرکز خیال در جهت هدف زیارت؛
- توجه به حضور خود در محضر خدا و امام زمان عجل‌الله‌تعالی‌فرجه‌الکامله‌عنه در طول سفر؛
- اشتغال به تلاوت قرآن و یاد خدا (با اذکار و دعاهای مأثوره) در طول سفر؛
- شناخت حق امام علیه‌السلام در حال زیارت؛
- تلاش برای به دست آوردن حضور قلب، عجز و شکستگی؛
- زیاد کردن مدت سکوت؛
- غالب کردن حال تفکر و تدبیر بر وجود خود؛
- استعاذه از شیطان و وسوسه‌هایش؛
- استفاده از فرصت سفر برای دور شدن از عادت‌های ناپسند؛
- دوری از محرمات الهی؛
- عادت دادن خود به زود خوابیدن در شب و سحرخیزی؛
- تمرین صبر و تحمل.

مراقبت‌های فردی در طول سفر

- شرکت در نماز جماعت اول وقت؛
- رعایت پوشش متناسب با شخصیت زائر امام معصوم علیه السلام؛
- کنترل چشم؛
- خودداری از اسراف؛
- مراقبت از عزت و کرامت نفس خویش؛
- رعایت بهداشت فردی؛
- صدقه دادن (به خصوص به فقرا، خادمان و محافظان حرم، در راه ماندگان و...) و رد نکردن فقرا (هرچند با انفاق اندک)؛
- ترجیح دادن سیر در شب؛
- پرهیز از بلند کردن صدای خود (جز به ضرورت)؛
- تندرته رفتن (چون از ارزش مؤمن می‌کاهد)؛
- اجتناب از دعوا، جدل و مشاجره در طول سفر؛
- مراقبت از حدود شرعی محرم و نامحرم (به خصوص در ازدحام جمعیت)؛
- مهربانی با کودکان؛
- احترام به افراد مسن؛
- تلاش برای بهره‌مندی از وجود علما و روحانیان مهذب؛
- مراقبت از نیفتادن به دام عالم و عارف نمایان دروغین؛
- محروم نکردن خود از زیارت تمام ائمه معصوم در صورت امکان؛
- نیابت از علما، مراجع، شهدا، پدر و مادر، اساتید و سایر حق داران؛
- تلاش برای زیارت قبور علما و بزرگان اسلام؛
- خودداری از رفتارهای مصداق لهو و لعب؛
- اکتفا به خرید و فروش در حد ضرورت؛
- خودداری از باور شایعات و نقل آن‌ها.

مراقبت‌های اخلاقی در تعامل با هم سفران

- انتخاب سرپرست برای گروه؛
- وفق، مدارا و حسن همراهی با هم سفران (مگر در معصیت)؛
- رعایت مروت و جوانمردی در تعامل با هم سفران؛
- نگهداشتن زبان از آزار دیگران؛
- خوش رویی و حسن خلقی با هم سفران؛
- به زحمت نینداختن دیگران؛
- تلاش برای خدمت به هم سفران؛
- قدردانی از زحمات هم سفران؛
- مراعات حال بیماران و کم توانان؛
- گذشت از خطاهای هم سفران و پذیرش عذر آن‌ها؛
- محروم نکردن خود از ثواب انفاق یا قرض دادن (در صورت نیاز دوستان و هم سفران)؛
- پرهیز از قهر، دعوا و پرخاش؛
- بخشش از مال خود به هم سفران؛
- اجتناب از تعدی به حقوق دیگران؛
- نظر، پاسخ و مشورت ندادن به دیگران بدون درخواست آن‌ها؛
- استفاده از اشعار و مداحی‌های مناسب در طول مسیر.

تعاملات اخلاقی و معاشرتی با مردم عراق

- احترام به قوانین کشور عراق؛
- احترام به میزبانان؛
- تلاش برای تقویت پیوندهای برادری با مردم عراق و زائران سایر کشورها؛
- خودداری از تحقیر و اهانت به مردم و مسئولان عراق؛
- توجه به فهمیدن زبان فارسی توسط بسیاری از مردم عراق؛
- تشکر و قدردانی از زحمات میزبانان، موکب داران و نیروهای خدماتی؛
- دور زنیختن غذایی که مطابق میل مانیست (به خصوص در مقابل چشمان میزبان)؛
- به رخ نکشیدن ضعف‌های میزبان؛
- پرهیز از ایجاد زحمت برای میزبانان و موکب داران؛
- خودداری از زیاده خواهی و دستوردادن به میزبان؛
- دعا کردن برای میزبان و طلب آمرزش برای پدر و مادرشان؛
- استفاده از امکانات در حد ضرورت؛
- مانع نشدن از کارهایی که میزبان از روی رغبت و برای تجلیل از شما انجام می‌دهد (در صورتی که مخالف کرامت انسانی نباشد)؛
- دست کشیدن از غذا خوردن قبل از صاحب خانه؛
- خودداری از طرح مسایل اختلاف انگیز؛
- اجتناب شدید از توهین به مقدسات دیگران (تقیه)؛
- دقت کردن پیش از امر به معروف و نهی از منکر (از جهت تحقق واقعی شرایط)؛
- تلاش برای عدم ایجاد کدورت از رفتار ما در دل مردم عراق (حتی در حد ترجیح دادن چای ایرانی بر چای عراقی)؛
- تلاش برای عدم ایجاد این ذهنیت برای اهل عراق که گویا در ایام اربعین دیگران متولی اداره کشورشان هستند؛
- حفظ نظافت در طول مسیر با ریختن آشغال و ضایعات در سطل یا پلاستیک زباله؛
- خودداری از نصب تصاویر شخصیت‌های ایرانی بر روی لباس و وسایل خود (به گونه‌ای که تضعیف شخصیت‌های عراقی محسوب شود).

آداب مشترک زیارت حرم ائمه اطهار علیهم السلام

- سجده شکر به خاطر توفیق زیارت؛
- طهارت؛
- انجام غسل زیارت؛
- پوشیدن لباس‌های تمیز و طاهر؛
- استعمال عطر؛
- ایستادن مقابل ورودی حرم و اجازه گرفتن برای دخول؛
- سعی در تحصیل رقت قلب و اشک قبل از ورود به حرم؛
- با پای راست وارد حرم شدن؛
- پابره‌نه مشرف شدن به حرم؛

- پرهیز از بردن کفش به داخل حرم و نزدیک ضریح مطهر؛
- دوختن چشم بر زمین در هنگام تشریف؛
- کوتاه و باسکینه و وقار قدم برداشتن؛
- رعایت خشوع در هنگام زیارت؛
- ایستاده زیارت کردن تا حد امکان؛
- خواندن زیارات مأثوره برای هر امام؛
- پشت کردن به قبله و رو کردن به قبور در هنگام زیارت امام معصوم؛
- ایستادن پشت قبر و رو به قبله در هنگام زیارت غیر معصومان (به استثنای زیارت حضرت ابوالفضل علیه السلام و حضرات آدم و نوح علیهم السلام)؛
- گفتن ذکر تکبیر (الله اکبر) قبل از زیارت؛
- تلاش برای رساندن خود به ضریح مطهر (در صورت ضایع نکردن حقوق دیگران)؛
- بوسیدن ضریح مطهر و گذاشتن گونه‌ها بر آن؛
- تسریع در خروج در صورت زیادی جمعیت؛
- توبه و استغفار در حرم؛
- خواندن نماز زیارت؛
- مقدم نشدن بر قبر امام معصوم در هنگام نماز؛
- مقدم کردن نمازهای واجب روزانه بر نماز زیارت؛
- دعا کردن بعد از نماز زیارت و به ویژه دعا برای فرج امام زمان عجل الله تعالی فرجه؛
- خواندن مقداری از قرآن مجید در حرم و هدیه کردن ثواب آن به امام علیه السلام؛
- خواندن نماز جعفر طیار و رساندن سلام مؤمنان به امام علیه السلام؛
- دعا برای پدر، مادر، همسر و فرزندان، اقوام، دوستان و آشنایان؛
- یک مرتبه طواف کردن به دور قبر؛
- بوسیدن ارکان چهارگانه قبر (در صورت امکان)؛
- ترک کلام بیهوده در حرم؛
- اجتناب از دعوا، جدل و مشاجره در حرم؛
- بلند نکردن صدا در حرم پیامبر صلی الله علیه و آله و اهل بیت ایشان علیهم السلام (حتی به طلب صلوات)؛
- اجتناب از ایجاد مزاحمت برای زائران دیگر؛
- دادن جای خود به سایر زائران؛
- خروج از حرم به صورت عقب عقب تا زمان ندیدن قبر؛
- وداع با دعاهای مأثوره؛
- قصد برگشت برای زیارت در سفرهای آینده؛
- باپای چپ خارج شدن از حرم.

آداب اختصاصی زیارت امام حسین علیه السلام

- مطالعه روایات مربوط به زیارت امام حسین علیه السلام و آثار مترتب بر آن؛
- ترک نکردن زیارت امام حسین علیه السلام به خاطر ترس از خطرات و سختی‌های سفر؛
- توسل به حضرت ابوالفضل العباس علیه السلام برای بهره‌وری بیشتر از زیارت امام حسین علیه السلام؛
- روزه گرفتن در روزهای چهارشنبه، پنجشنبه و جمعه قبل از زیارت؛

- کم کردن توشه و تدارکات سفر و به حداقل رساندن آن؛
- اکتفا کردن به حداقل‌ها در برآوردن نیازهای مادی (اعم از خوردنی‌ها، نوشیدنی‌ها و...)
- مرور حادثه کربلا در ذهن در طول سفر؛
- توجه داشتن به تک تک شهدای کربلا و جریان شهادت آن‌ها؛
- قرائت قرآن، زیارت عاشورا، سوره توحید، زیارت وارث، صلوات و برخی دیگر از اذکار مأثوره در طول مسیر؛
- هدیه کردن ثواب اعمال و اذکار خود به شهدای کربلا و بزرگان اسلام؛
- عرضه کردن خود به امام حسین علیه السلام برای رفع نیازهای معنوی و مادی خویش؛
- ترک عطر و سرمه و روغن زدن؛
- باحالت حزن و پریشانی ظاهری زیارت کردن؛
- باحالت کتیب زیارت کردن؛
- باحال غبار آلود زیارت کردن؛
- باحالت تشنه و گرسنه زیارت کردن؛
- فرستادن صلوات و سلام بر امام حسین علیه السلام و لعن قاتلان ایشان؛
- برائت جستن از بنیان‌گذاران ظلم به اهل بیت علیهم السلام.

توصیه‌های اختصاصی بانوان

- رعایت پوشش کامل اسلامی؛
- مراقبت از اختلاط با مردان و جدا کردن مسیر تشریف خود از مردان؛
- پیروی از همسریا ولی (در صورت حضور)؛
- اجتناب از زیارت فردی؛
- اکتفا به ضرورت در گفت و گو با نامحرمان؛
- اولویت دادن شب برای زیارت.

پس از زیارت

- تصمیم جدی به حفظ برکات به دست آمده از سفر؛
- حفظ و تداوم ارتباط با دوستان و برادران دینی جدید؛
- اجتناب از نقل عیوب و نقاط ضعف هم سفران؛
- تهیه سوغاتی برای اعضای خانواده، هرچند اندک؛
- صبر و تحمل در بازگشت به مرز (به خصوص با توجه به انبوه جمعیت)؛
- ولیمه دادن بعد از برگشت (در صورت امکان).

منابع

۱. مرآت الکمال، آیت الله محی الدین مامقانی، ج ۳، قم: انتشارات دلیل ما، چاپ ششم، ۱۴۳۵ ق.
۲. مفاتیح الحیات، آیت الله عبدالله جوادی آملی، قم: اسراء، چاپ صدوشانزده، بهار ۱۳۹۲ ش.
۳. الهادی، کانال تلگرامی حجت الاسلام والمسلمین شیخ جعفر ناصری.
۴. جزوه درس‌های سلوک عملی، حجت الاسلام والمسلمین شیخ محمد سلطانی، مؤسسه تخصصی اخلاق.